

Mateřská, otcovská a rodičovská dovolená

**SPP/VPL/SPR 457 Genderové aspekty trhu
práce a související politiky**

JS 2011

Přednášející: Lenka Formánková

Mateřská dovolená

- Cíl:
 - Ochrana matek na trhu práce v době před a po porodu.
 - Období pro zajištění ochrany matky a dítěte před porodem a období fyzické rekonvalescence po porodu.
 - Období k zajištění péče a k vzájemné adaptaci rodiče a dítěte.
- Podle konvence Mezinárodní organizace práce (ILO) má být MD povinná v rozsahu alespoň 14 týdnů.
- Mateřská dovolená se dělí na dobu před porodem, která je kratší a dobu po porodu, která trvá povinně nejméně 6 až 10 týdnů.
- Většina zemí OECD poskytuje během mateřské dovolené speciální finanční podporu jako náhradu ušlé mzdy (většinou poměrnou část předchozího příjmu).

Rodičovská a otcovská dovolená

- Cíl RD: Ochrana zaměstnanců po dobu odchodu z trhu práce z důvodu péče o dítě předškolního věku
 - Následuje po MD
 - Nárok stejný pro matku i otce (příp. další členy rodiny)
 - Nepřenositelnost nároku na část rodičovské dovolené slouží jako nástroj integrace otců do péče (RD rozdělena na část pro matku, část pro otce a část pro oba – vybírá si jeden nebo druhý)
- Cíl OD: Ochrana otců na trhu práce v období po porodu dítěte.
 - Není ošetřena konvencí ILO
 - Pouze pro otce
 - Častou krátká v řádech týdnů
- Obě dovolené spojené s nárokem na kompenzaci ušlého příjmu
- RD – často flat-rate dávka, nárok designován na rodinu
- OD – individuální design nároku, dávka kompenzuje ušlý zisk až do 100% jeho výše.

Současná legislativa MD

- **Mateřská dovolená** – trvá 28 týdnů (příp. 37 týdnů porodila-li zároveň dvě či více dětí nebo jde-li o ženu žijící osaměle, 14 týdnů když dítě narozeno mrtvé).
- Na mateřskou vstupuje žena zpravidla na počátku 6. týdne před porodem, nejdříve však od počátku 8. týdne před tímto dnem.
- Nesmí být nikdy kratší než 14 týdnů a nemůže v žádném případě skončit ani být přerušena před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu.
- Po skončení
- **Peněžitá pomoc v mateřství** - po tuto dobu MD má zaměstnankyně/zaměstnanec nárok na dávku nemocenského pojištění.
- Zákon umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě, přičemž každý z nich má při této péči o dítě nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství po dobu a za podmínek stanovených zákonem o nemocenském pojištění.
- Střídání se umožňuje od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání omezena není (1.1.2009).
- **Ochrana zaměstnání** – doba MD se posuzuje jako doba výkonu práce
- Vrátili-li se zaměstnankyně do práce po skončení mateřské dovolené nebo zaměstnanec po skončení rodičovské dovolené v rozsahu doby, po kterou je žena oprávněna čerpat mateřskou dovolenou (28 a 37 týdnů), je zaměstnavatel povinen zařadit je na jejich původní práci a pracoviště.

Rodičovská dovolená

- Rodičovská dovolená
- Zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost.
- Poskytuje se matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký o ni požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let.
- Nemusí být čerpána vcelku - pokud zaměstnanec/zaměstnankyně nastoupí např. v 1 roce dítěte zpět do práce, může až do jeho 3 let věku kdykoliv požádat znovu o poskytnutí rodičovské dovolené.
- **Rodičovský příspěvek** - Po dobu čerpání rodičovské dovolené nepřísluší zaměstnankyni/zaměstnanci náhrady mzdy nebo platu; nýbrž nárok na dávku státní sociální podpory - rodičovský příspěvek.
- **Ochrana zaměstnání** - zaměstnankyně i zaměstnanec, kteří se vrací po rodičovské dovolené zpět do práce, musí být zařazeni podle pracovní smlouvy (nikoliv na stejnou pozici jako před RD).
- Rodiče se mohou na dovolené střídat

Rodičovský příspěvek

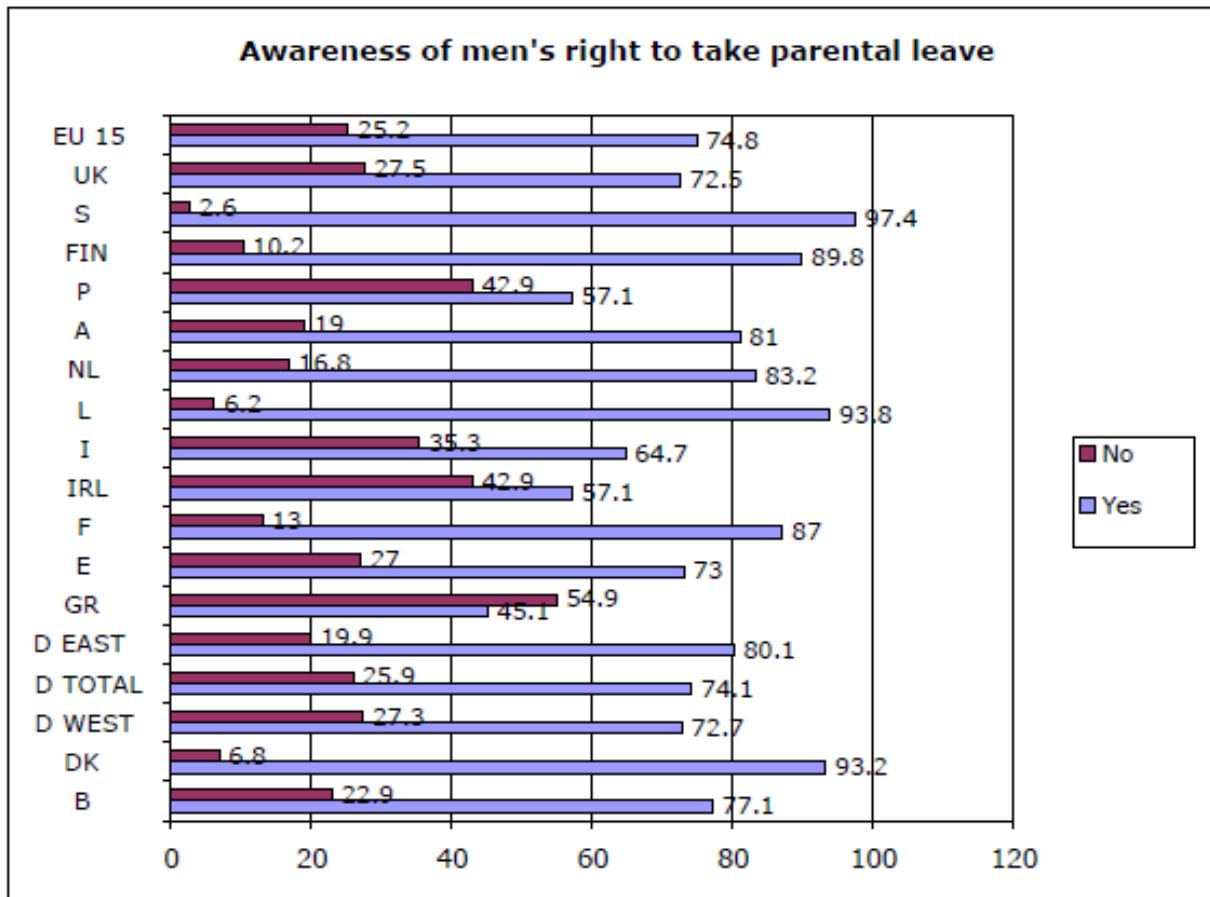
- Využívá cca 1-2% otců
- Dávka Státní sociální podpory (1. 1. 2007)
- 3 rychlosti čerpání - možnost si volit dobu čerpání rodičovského příspěvku:
 - **rychlejší čerpání** - ve zvýšené výměře (11 400 Kč) do 24 měsíců věku dítěte; o tuto formu čerpání však může požádat pouze rodič, který má nárok na PPM ve výši alespoň 380 Kč za kalendářní den - cca 16 000 Kč měsíční plat;
 - **klasické čerpání** - v základní výměře (7 600 Kč) do 36 měsíců věku dítěte; o tuto formu čerpání může požádat pouze rodič, který má nárok na PPM;
 - **pomalejší čerpání** - od narození dítěte (nevznikl-li nárok na PPM) v základní výměře (7 600 Kč) do 9 měsíců věku dítěte a dále ve snížené výměře (3 800 Kč) do 48 měsíců věku dítěte.
- O rychlejší čerpání musí rodič požádat nejpozději ve druhém kalendářním měsíci následujícím po měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 22 týdnů života, resp. ve kterém současně narozené nejmladší děti dosáhnou věku 31 týdnů života.
- O klasické čerpání musí rodič požádat nejpozději v kalendářním měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 9 měsíců věku.
- Pokud rodič nepožádá o rychlejší či klasické čerpání rodičovského příspěvku, je mu po 9. měsíci věku dítěte vyplácen příspěvek ve snížené míře.
- U zdravotně postižených dětí má rodič nárok na rodičovský příspěvek v základní výměře (7 600 Kč) do 7 let věku dítěte. Pokud tomuto dítěti náleží příspěvek na péči (podle zákona o sociálních službách), má rodič nárok na rodičovský příspěvek v poloviční výši.

Využívání rodičovské dovolené muži I

- Jak by žena reagovala, kdyby muž projevil zájem jít na RD (šetření VUPSV, Ettlerová et, al. 2006)

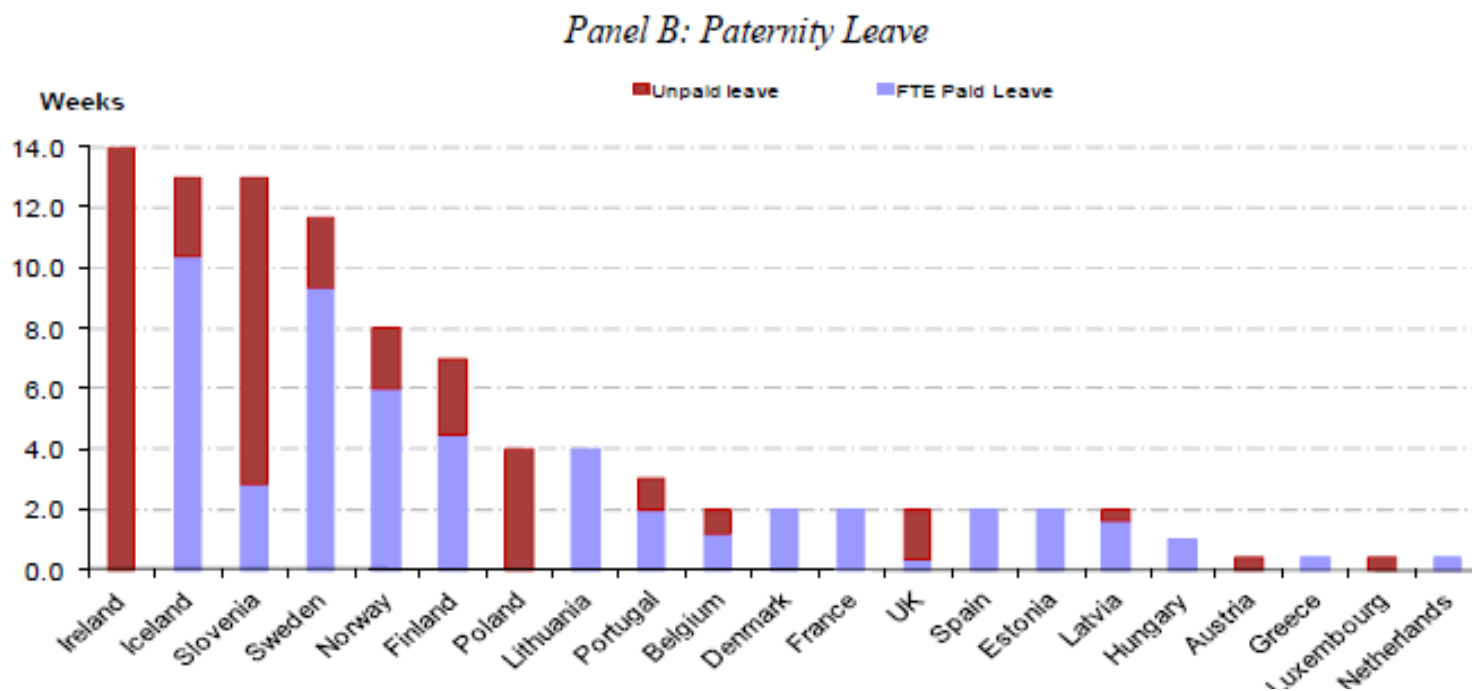
	souhlas s návrhem partnera být na RD				
	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	nevím
respondentka	5,9	17,4	34,6	28,7	13,4
respondent o názoru partnerky	9,3	14,5	34,7	25,1	16,4
celkem	6,9	16,6	34,6	27,7	14,3

Využívání rodičovské dovolené muži II

Otcovská dovolená

- V ČR se uvažovalo o uzákonění, ale návrh zrušen v rámci úsporných opatření (v pro-rodinném balíčku).
- Ve Evropě (vždy v řádech týdnů):

Typologie dle podpory rodiny ze strany státu - *Walter Korpi*

- General family support (obecná podpora rodiny)
 - Upřednostňují opatření, která podporují tradiční nukleární rodinu s dětmi a instituci manželství. Ve své koncepci rodinné politiky vycházejí z předpokladu, že žena je hlavně zodpovědná za péči o domácnost a reprodukci rodiny, přičemž pokud vstupuje na pracovní trh, tak pouze do zaměstnání, které jí umožní vykonávat její pečovatelskou roli
- Dual earner support (dvou-příjmový model rodin)
 - Země podporující model rodiny s dvojím výdělkem (výdělečně činnými osobami) vytvářejí pro obě pohlaví srovnatelné podmínky, jak v oblasti péče, tak v přístupu na pracovní trh. Tím napomáhají participaci žen na trhu práce.
- Market oriented model
 - Na trh orientovaný typ sociálního státu (USA, Velká Británie, Kanada...) vnímá zodpovědnost za péči o děti a rodinu jako soukromý problém každé rodiny

Typologie dle podpory rodiny ze strany státu - *Walter Korpi*

- Programy sociální politiky, které přispívají k podpoře dvou-příjmové rodiny jsou:
 - a) dostupné veřejné instituce denní péče o děti,
 - b) délka mateřské a rodičovské dovolené do dvou let věku dítěte.
- Naopak programy, které buď neutrální dopad na participaci/ neparticipaci žen na trhu práce, nebo jí přímo brání jsou:
 - a) dětské přídavky,
 - b) společné zdanění manželů,
 - a. dávky při péči o dítě a instituce péče o děti starší tří let.

Familialismus/ de-familialismus I

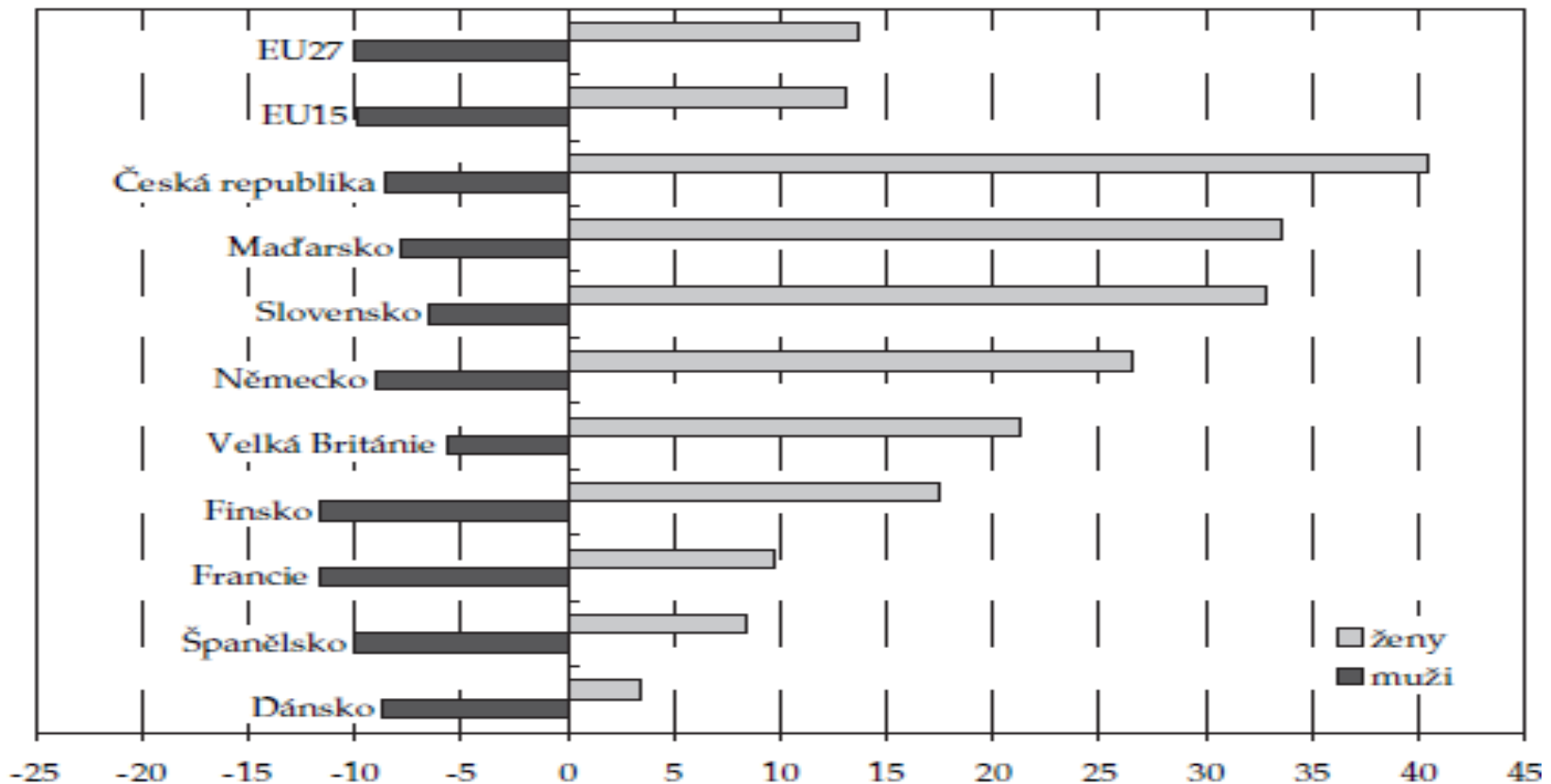
– Singrid Leitner

	Míra de-familizace	
Míra familizace	Silná podpora poskytování péče mimo rodinu	Slabá podpora poskytování péče mimo rodinu
Silná podpora péče v rodině	Volitelný Familizmus	Explicitní Familizmus
Slabá podpora péče v rodině	De-Familizmus	Implicitní Familizmus

Familialismus/ de-familialismus II

- *Volitelný familismus* je typický pro země které nabízejí jak služby pro pečující osoby tak síť pečujících institucí a umožňují tak volbu mezi osobní péčí, spojenou s odchodem z trhu práce a setrváním na pracovním trhu spojeným s převedením závazku péče do kompetence státu.
- *Explicitním familismus* nabízí pouze finanční benefity a programy podpory pečujících osob, ale nezřizuje ani nepodporuje zřizování institucí péče o děti a starší osoby.
- *Implicitním familismus* nalezneme v zemích, kde není nabízen žádný z programů institucionální péče ani žádná schémata finanční podpory pečujících osob. Péče je tedy zajišťována v rámci rodiny nebo za tržních podmínek, přičemž pečující osoba není příjemcem žádných sociálních transferů.
- Čistě *de-familizující* vliv má takový režim sociálního státu, který nabízí široké spektrum služeb péče o děti a seniory, ale žádné schémata finanční podpory pečujících. Absence hmotné podpory pečujících výrazně formuje volbu členů rodiny tak, aby využívaly instucionální péče (Leitner, 2003).

Dopad mateřství na zaměstnanost žen a mužů (motherhood penalty on employment)

Zdroj: EU Labour Force Survey, data z roku 2006 – [European Commission 2008].

Poznámka: Rozdíl procentních bodů míry zaměstnanosti bezdětných mužů a žen a míry zaměstnanosti žen a mužů s dětmi do 6 let věku ve věkové skupině žen 20–50 let; pouze vybrané země.